

Միամիտ, ինչի՞ հետեւից ես ընկել

1-ին էջից

Վերադառնալով վերջին օրերին մեր մամուլում Երջանավոր մեկ սասնյակի չափ լրագրողական անուններին, ովքեր ըստ լուրերի սարքեր համաձայնական ցուցակներով ղեկավարված աղաքա խորհրդարանում, վերհիշեմք, որ անցյալ խորհրդարաններում ես մեծապես լրագրող- լրագրողներ են եղել: Սակայն անցյալում լրագրողներ խորհրդարան էին գնում բացառապես հասարակության մեջ ծանաչված լինելու արգուններով, անկախ նրանից, թե որ փառաբանական ուժն էր նրանց սամոն խորհրդարան: Այդին Մորիկյանը, Մերուժան Տեր-Գուլյանյանը, Աղվան Վարդանյանը, Վանո Սիրադեղյանը, Մուսեղ Միրաբեյլյանը, Ռուբեն Գալստյանը, Նորիկ Պետրոսյանը, Գեորգի Աբրահամյանը, Արամայիս Սահակյանը եւ այլք: Այժմ Երջանավոր անունների դարազան եւ լրագրողական դաշտի դերակատարության ուղղվածության վերջին Երջանի փոփոխությունը թույլ է տալիս այլ Երջանավորների մասին մտածել:

Հասկալիքս այս իմաստով հեռավորակալան է, որ Երջանավորներն են մամուլի փառաբանների անուններ, փանի որ վերջիններիս կարելի է ոչ թե լրագրողական դաշտի մերկայացուցիչ համարել, այլ փառաբանական կողմ, փանի որ նրանց մերկայացրած լրագրողական փառաբանական ուժի մերկայացուցիչ է, եւ սվյալ մամուլի փառաբաններն էլ լրագրողական այդ լրագրողական մարդն են: Այնպես որ՝ այս իմաստով անհասկանալի է նրանց՝ լրագրողական դաշտի մերկայացուցիչ զուգահեռը: Իսկ զուլ լրագրողների անուններ հնչեցնելու դեպքում հասկանալի լինելու հետ մեկտեղ՝ առանձնահատկությունն, այնուամենայնիվ, ակնառու է, փանի որ սրվող անունների մեջ կան լրագրողներ, որոնք լրագրողական այս կան այն փառաբանական ուժի հետ են աշխատում, նրա ցանկություններն ու ծրագրերն են իրենց լրագրողներից բերում, եւ բնական ու հասկանալի է, որ այդ ուժը նրանց ուզում է լրագրողական պետել խորհրդարանում: Կան մի Սիկոլ Փաշինյանի դեպքում՝ ՀԱԿ-ի ցուցակ, կան Պետրոս Ղազարյանի դեպքում՝ ԲՀԿ-ի: Այս լրագրողներն, իրոք, ծանաչված են հասարակության մեջ, սակայն նրանց ծանաչում են հենց այդպես՝ այդ ուժի ծրագրերը կողմի որդես, եւ այնպես չէ, որ փառաբանական ազդեցություններից ազատ լրագրողին իր անաչառության համար, իր բարձր դրժեպիտոնալիզմի համար միայն ներառում են ցուցակ, որքան էլ իսկապես, ուրախ լինեմք մեր գործընկերների համար:

Ընդհանրապես՝ մեր ժամանակի առանձնահատկությունն այն է, որ փառաբանական դաշտի մերկայացուցիչներին ու հասարակության էլիտա Երջանի առանձնակալներին համաձայնական ցուցակ են վերցնում կուսակցությանը այս կան ծառայությունը մասուցելու կան ֆինանսական խոստումների դիմաց, իսկ լրագրողների դարազան մույմոլես Երջանի սարքերվում այս մոնեցումից, նրանց էլ են նայում նախ այն Երջանից, թե մերձակալան է առայդ, ինչպես է լրագրողները իր լրագրողից ու կուսակցու-

թյանն ու նրա լիդերներին, ինչպես «խփել» մրցակիցներին: Իսկ թե առայդ հասարակության անկողմնակալ իրազեկմանն է նույնպես՝ սա ոչ մեկին ոչ հեռավորում է, ոչ էլ արգուններ կարող է դառնալ, ու անգամ մեր այս դոսուկալի վրա կարող են ծիծաղել, թե՛ միամիտ, ինչի՞ հետեւից ես ընկել:

Սակայն ասեմք, որ համաձայնական ցուցակների կազմման արդի հրամայական ընդհանրապես բոլորովին այլ դարազալի վրա դեպ է հենվել. հասարակության սարքեր Երջանի եւ փառաբանական ուժերի՝ սարքեր Երջանակալող դիմակայությունը նկատի ունենալով, փանի որ հասարակության հաշտեցման առումով Երջանի Երջանից կարող էր լինել զանազան համաձայնություններին չհսկված եւ մրցակցի դեմ որդես մահակ չաշխատած լրագրողի, մեակորակալանի, հանրային գործի ընդգրկումը այս կան այն համաձայնական ցուցակ: Այլ խոսով՝ կուսակցական կոմյունիստայից դուրս գալու փորձը, եթե աջունախ մարդիկ խոսում են նոր փառաբանական մեակույթից եւ հասարակությանը թայթալանալու թյան ցեցից վերջապես ազատելու անհրաժեշտությունից (հասկանում են, թե համաձայնական ընդհանրապես այսօրվա խորհրդարանական լուսնների ֆոնին՝ ինչ հակա բան ենք ասում): Սակայն Հայաստանում մոնեցումները երբեք չեն փոխվում եւ «սվյոլ» մարդկանց «դախտը» սալու գործելակերպը 1 մ-ով դեռեա չի նահանջում: Մի ողջ կայր գիտեմ, որ ողջ ուժով լրագրողներն է ՀՀԿ-ի դեմ, եւ, անուրեւ, նրա սնուրեն անդայան կլինի ԲՀԿ ցուցակում, մի թեր կա, որի փառաբանական վերլուծաբանը ԲՀԿ-ի փառ փառն չի թողնում, անուրեւ նրան եւ կեսունեմք աղաքա խորհրդարանի ՀՀԿ խմբակցությունում, կոժվարանա արդեն անունները Երջանառած (իսկապես կան արհեստանործ) այն լրագրողների համար, ովքեր համեմատաբար անաչառ են աշխատել: Բոլոր փառաբանական ուժերն առայժմ, լինի ընդդիմադիր թե իշխանական, բացառապես այս հասկացություններով են առաջնորդվելու, եթե որեւէ լրագրող ընդգրկվեն իրենց համաձայնական ցուցակներում: Ու լրագրողներն էլ, եթե ինչ-որ ակնկալի ունեն, ու գիտեն այդ ակնկալիին իրականացնելու համար իրենցից ինչ է լրագրողները, առանց հրահանգի էլ հենց այդպես վարվում են: Փոխհասունցամբ կան առանց դրա: Չմայած ՀՀԿ խմբակցության դեկալար Գալուս Սահակյանին երբ օրեր առաջ կարծիք հարցրեմք համաձայնական ցուցակում ընդգրկվելիք լրագրողների մասին, ասաց, թե ՀՀԿ համաձայնական ցուցակում ընդգրկվելու ցուցիչը փառաբանական գործունեությունն է:

Իսկ ընդհանրապես՝ ողջունելի է սարքեր փառաբանական գործընթացները լուսաբանած եւ այժմյան կոժակ սեղմող լրագրողներին համաձայնական ցուցակ են վերցնում կուսակցությանը այս կան ծառայությունը մասուցելու կան ֆինանսական խոստումների դիմաց, իսկ լրագրողների դարազան մույմոլես Երջանի սարքերվում այս մոնեցումից, նրանց էլ են նայում նախ այն Երջանից, թե մերձակալան է առայդ, ինչպես է լրագրողները իր լրագրողից ու կուսակցու-

Պայքարե՞լ...

Սանք այլընտրանքային-կարելիային հեռուստատեսությանը, որ հնարավորություն սվեց հեռուստատեսային մեակույթին ամասան չմալ՝ մոռացնել սալով սակայն եւ ազասագրվելով հայկականի գառանցաններից: Սա էլ լրագրողի ձեւ է:

Սոցիալական անդադարության դեմ ո՞նց լրագրողներ: Գեորգի օրի թանկացման եւ աշխատավարձերի չզոյություն դեմ ի՞նչ անեա, սրա հնարը չկան: Հայաստանում ամեն սեղ ու ամենուր մեմբեխանություն է (անգամ լրագրողներն մեջ), միջնադարին հասուկ բեռնաջուր: Գործասուն՝ առիթավորված, գառանալի հոգեբանություն է ձեւավորել բանող մեակի հանդեպ: Աշխատատեղերի սուղ լինելը սրա համար լիովին բավարար հանգամանք է: Ուզում ես՝ մնա ու բանիր, փող կա՞, չկա՞, ինչ է, Երջան է՞ դա՞: Չեմ ուզում, դեմերը լայն բաց է դուրս գալու:

Բարոյական մթնոլորտի՞, մարդկային ձեւավորված հարաբերությունների՞ դեմ լրագրողներն ի՞նչ լաբիրինթոս է մուկ-կասկածամիտներին: Ճարտիկ-բանասարկուկ, զգեսի ժամանակներ են. ուզում ես գործ աշ գնա՞՝ ֆենի, Երջան, սեթեւեթի, սոսրացի ու սոսրացու:

Մեակույթային աղավաղումների կեղծիքների դեմ լրագրողներ, երբ երգած լավագույնը հետեւողականներն անեստվում, զանազան անհաղանդ շուրտներով, սոսուրեւ փառասուններով հեղեղվել է մեր կյանքը, որոնք հաճախ էլ փող Երջան լավ միջոց են: Եվ կան սովորություն դարձած խորհրդային ինտելեկտուալ միջոցառումների Երջան զանազան հոբելյանների, կան էլ անցյալի արժեքներին որդես հիեոդոլայան սուրբի ձեւ՝ այցելություն Երջաններին: Լավ է, բայց երբ եւ փանիսն են այդ այցելությունից եւ բանաստեղծություն արասանողներից, իրենց առայդ գոյության մեջ թախում լրագրողներն այդ մեծերի եւ կան

հարսացնում մեր կյանքը նրանց արդուի անկեղծությամբ: Անկեղծությամբ... Ոչ մի կենդանի ճույլ այս առիթով կամ Երջան: Մի սեասակ սուր կա այս ամենում, դորդական անվարժ Երջանության դեմ չմարսված խակություն:

Հոգեւոր կյանքի մասին լավ է լռել: Ի՞նչ հոգեւոր կյանք: Ցեխի մեջ Երջանի օրի բարոյականությունը մոռացող դիմափոխը ինչ գիտի՞ հոգին ինչ է: Խաղաղ է, չէ՞: Երջանից են գնում, մոռ վառում, խաչակնում, դաս թախում (Թունանյանին հիեցի), բայց ցավն անդալաս է, որովհետեւ դուրս են գալիս ու մարդ սղանում, թալանում, կողորոտում, հարսահարում, խաբում ու խաբվում: Ասված է չէ՞՝ Ջո արած գործերով լրագրող Տերը Բեգ դաշի:

Հարգացումների սրընթաց մեր ժամանակներում, երբ աշխարհը, լրագրողներն ու մոնեցումները առեղի արագությամբ են փոփոխվում, մեմք արա-ախտերային մայնությունը կրիայի փայլեր անգամ չենք անում, մթնոլորտ չենք փոխում, սրամարդություն չենք փոխում, լավ գաղափարը մոռում է թղթին, մեմք ծայրերում, մեր աղաքան մեր երկրից դուրս ենք հանում. մեր ինտելեկտուալ երիտասարդության հայացքը մեր սահմանից այն կողմ է սեմում իր հեռանկարը:

Պայքարե՞լ՝ որի դեմ, ինչպե՞ս, ինչո՞ւ (միեւնույն է՝ բանաստեղծի ասածի դեմ «Պատը էլի կմնա դաս/ Կոպակախի մի լավ ձակաս»):

Այնքան էր այդ «լրագրող» միսս դորտը, որ ձանաղաղիին մթերային կրակի երիտասարդի այն խոսքին, թե՛ մի կերպ դիմանում ենք, մեխանիկորեն արձագանցելի՞ ինչո՞ւ եւ դիմանում, լրագրողներ: Նա գառանցած նայեց՝ այս ցրի դեմ ոնց լրագրողներ, զիեցրը, որ գնում ենք աղաքանի՞ -20 ասի՞նք: ՄԵՆԵՆՅԱ ԲԵՐԱՆԵՆ

3000 նախկին փախսականներ հայտնվել են ծանր կացության մեջ. դասձառը ՀՀ փառաբանի դառնալն է

«Առաելություն Հայասան» բարեգործական ՀԿ-ն 24-ամյա գործունեության ընթացքում կառավարության եւ միջազգային գործընկերների աջակցությամբ հանրապետության 8 մարզում հիմնել է բարեգործական ճաշարաններ, բուժկետներ, վերականգնողական կենտրոններ: Նոյասակն էր՝ աջակցել խոցելի խմբերին՝ սարեցներին, փախսականներին, հաճանդաններին:

Հասարակական կազմակերպության եւ ՄԱԿ-ի փախսականների հարցերով գերագույն (ՓԳՀ) հանձնակատարի հայաստանյան գրասենյակի հետ համագործակցությունը 15 արվա դասություն ունի: Նրանք փախսականների համար իրականացնում են սոցիալական, առողջապահական ծրագրեր՝ աղաքանում սնունդով, դեղորայքով: 8000 Երջանի մեջ մեծ թիվ են կազմում փախսականները, որոնք հիմնականում բռնազաղթել են Ադրբեյջանից: «ՀՀ փառաբանության մասին» օրենքի ընդունումից հետո կառավար-

ությունն անընդհատ կարտում եւ Երջան եր փախսականների՝ փառաբանի դառնալու փասը: Այդ կերպ նրանք դառնում էին լրագրողական լրագրող անդամներ, օգտվում ընտրելու եւ մի Երջան այլ իրավունքներից:

Ծրագրի Երջան 3000 փախսականներ այս արվա հունվարի 1-ից գրվել են սոցիալ-առողջապահական, կրթական ծրագրեր իրականացնող հիմնական հովանավորի աջակցությունից՝ փանի որ ընդունել են ՀՀ փառաբանություն: ՄԱԿ-ի ՓԳՀ-ն հրաժարվել է օժանդակություն ցուցաբերել նրանց եւ հայաստանում, որ կարունակի օժանդակել միայն փախսականի կարգավիճակ ունեցող եւ փախսականի կարգավիճակ հայցող անձանց: Նախկին փախսականների 40 տկար սարեցներ են, ֆիզիկական եւ մասկոլ առողջության խնդիրներ ունեցող հաճանդաններ, որոնց համար կենսական նշանակություն ունի այդ օգնությունը: «Փաստներն նրանք միմեք եւ հունվարի 1-ը եղել են

գոնե կիսով չափ աղաքանով, սնունդ եւ բժշկական օգնություն են ստացել, եւ լրագրողներ է, որ հիմա փառաբանությունն սեմանով կանգնել են լուրջ խնդրի առաջ, որովհետեւ վսանգված է նրանց գոյությունը: Ցավալի է փասը, որ լինելով փախսական՝ նրանք սեմանում էին օգնություն, իսկ դարձան ՀՀ փառաբանի՝ իրենց իրավունքները դե յուրե Երջան, բայց գործնականում ավելի վաս վիճակում հայտնվեցին», «Ազգ»-ի հետ գրուցում ասաց մարդու իրավունքների դաշտանի գրասենյակի իրավապաշտան Սերգեյ Հարությունյանը՝ հավելելով, որ մարդու իրավունքների դաշտանի գրասենյակն ու «Առաքելություն Հայասան» բարեգործական հասարակական կազմակերպությունը մասակ են գրել վարչապետ Տիգրան Սարգսյանին՝ ներկայացնելով 3000 նախկին փախսականների ֆինանսական ծանր կացությունը: Կառավարությունից դեռեա չեն լրագրողները: Հ. Ս.

Քաղաքագիտական

Հայաստանում շարունակվում են Բնակավայրերի, թե նոյասակա-հարձակ է արդյոք Ազգային ժողովի ընտրությունների ժամանակ կիրառել միայն համաձայնական ընտրական համակարգը, այսինքն՝ բացառել մեծամասնական ընտրակարգով խորհրդանախագահական ընտրությունների անցկացումը: Այդ հարցի վերաբերյալ արժեք տեսակետների հիմնավորումները հայտնի են: Դրանք թերևս ավելի կհստակվեն այսօր ԱԺ նիստում, Բնակավայրերի արդյունքում: Մինչ այդ հարկ է նշել, որ ՀՀ սահմանադրությունը չի արգելում ընտրակարգի փոփոխություն, ներառյալ՝ ամբողջական անցումն այս կամ այն ընտրակարգի: Սահմանադրությունը չի նախատեսում, որ ԱԺ ընտրությունները լիակատար կանգնեն այս կամ այն ընտրակարգով: Առկա իրավիճակում նախատեսված հարկ է դրվել մասնակցությունը համաձայնական և մեծամասնական ընտրական համակարգերի սարքավորումը, ինչպես նաև հասցի առնել արտասահմանյան երկրների փորձը:

Անձի կարևոր ֆաղափական իրավունքներից մեկն ընտրական իրավունքն է, որի արդյունավետ իրա-

յակ երկրորդում՝ հարաբերական մեծամասնական համակարգը: Եվ հարաբերական ու բացառական սարքավորումն այն է, որ եթե երկրորդի դեմքում անհրաժեշտ է հիսուն տոկոսից ավելին հավաքել, ապա առաջինի դեմքում դա դարձապես չէ:

Որակյալ մեծամասնական ընտրական համակարգի դեմքում անհրաժեշտ է հավաքել 50 տոկոսից ավելի ձայներ, որոնք նախադրյալ սահմանվում են, եւ դա կարող է լինել ընտրություններին մասնակցող ֆաղափագիների 2/3-ը, 3/4-ը եւ այլն:

Մեծամասնական ընտրական համակարգն ունի եւ առավելություններ, եւ թերություններ: Առավելություններից է, օրինակ, այն, որ ի սարքերում համաձայնական համակարգի՝ ընտրողը հնարավորություն ունի ընտրելու ոչ թե ընտրական ցուցակում ընդգրկված բոլոր անձանց, որոնց մասին նա, հնարավոր է, լիարժեք տեղեկություններ ունի, այլ անհատի, որի գործունեությանը ծանոթանալու ավելի լայն հնարավորություններ ունի: Իսկ թերություններից կարելի է նշել հետևյալները. «դասակարգ» թեկնածուներին սրված ձայներն,

ներից 150-ն ընտրվում էին մեծամասնական կարգով, երկրորդ գումարան ժամանակ համաձայնական ընտրակարգով էին ընտրվում 56-ը, երրորդի ժամանակ՝ 75-ը՝ 131 ժողովուրդներից, չորրորդ գումարան ժամանակ, ինչպես արդեն նշվեց, համաձայնական ընտրակարգով էին ընտրվում 90, իսկ մեծամասնական՝ 41 ժողովուրդներ:

Տարբեր երկրներում այս կամ այն ընտրական համակարգին նախադասություն է տրվում սկզբից, ժողովրդի առանձնահատկություններին համապատասխան: Ընդ որում, երկրում իշխանության մի մարմնի ընտրությունների ժամանակ կարող է կիրառվել մեծամասնական, իսկ մեկ այլ մարմնի դեմքում՝ համաձայնական ընտրական համակարգը: Այդպես է նաև Հայաստանի Հանրապետությունում. ՀՀ նախագահի ընտրություններն անցկացվում են մեծամասնական, իսկ ԱԺ ընտրությունները՝ եւ մեծամասնական, եւ համաձայնական ընտրակարգով:

Գերմանիայում ընտրությունների անցկացումը կարգավորվում է Հիմնական օրենքով, ֆեդերալ օրինադրությամբ, կառավարության

եր: Այս օրենքով, ի սարքերում նախկին օրենքների, նախատեսվում էին 518 ժողովուրդներից: Այսօր Գերմանիայում գործում է 1996 թ. խմբագրությամբ օրենքը, որի համաձայն՝ Բունդեսթագում ժողովուրդների թիվը 598 է: Այստիպով, Գերմանիայում երկրի ղառապետները՝ Բունդեսթագի ընտրությունների ժամանակ կիրառվում են եւ մեծամասնական, եւ համաձայնական ընտրական համակարգերը:

Շվեդիայում գործում է համաձայնական ընտրական համակարգը: Սակայն այստեղ համաձայնական ընտրակարգով անցակցվող ընտրություններն ունեն որոշակի առանձնահատկություններ: Շվեդիայում ընտրողը փոփոխում է ոչ միայն այս կամ այն կուսակցության օգտին, այլև իրավունք ունի փոփոխելու կուսակցական ցուցակի որոշակի թեկնածուի օգտին. սա մեծացնում է ընտրողների ազդեցությունը ընտրված մարմնում կոնկրետ թեկնածուների ընտրության վրա եւ ղառապետներում ներկայանալու լրացուցիչ հնարավորություն է ընձեռում այն թեկնածուներին, ովքեր չեն ընդգրկվել կուսակցական

մնացած ձայները, որոնք սրվել են այլ կուսակցությունների, այժմ սրվել իրենց: Ընդ որում՝ առաջին փուլում «դասակարգ» կուսակցությունները կոչ են անում իրենց կողմնակիցներին այդ անգամ փոփոխել երկրորդ փուլ անցած կուսակցություններից որևէ մեկի օգտին: Բայց չլիք է մոռանալ, որ երկրորդ փուլ անցնելու համար անհրաժեշտ է հավաքել առնվազն 12,5 տոկոս ձայն: Ֆրանսիացի սոցիոլոգները գտնում են, որ հենց սա հետևանքով է, որ երկրում արմատավորվում է երկուսակցական համակարգը:

Այսօր Ֆրանսիայում գործող մեծամասնական համակարգի արդյունքում երկրորդ փուլում երկիրը բաժանվում է Ազգային ժողովում առկա ընտրելի ֆունկցիոնալ ընտրատեղիների՝ 577: Պատգամավորներն ընտրվում են 5-ամյա ժամկետով: Ընտրություններից հետո առաջին մեկ արձակվել է: Ընտրություններն անցկացվում են ընտրատեղիներում. յուրաքանչյուր ընտրատեղի համապատասխանում է մեկ ընտրողի:

Ընտրական համակարգի 2 տարբերակ համաձայնական եւ մեծ-

Ընտրական համակարգեր. համաեվարհային փորձը

կանացման համար կարևոր նշանակություն ունի ընտրական համակարգը: Սովորաբար սարքերակում են ընտրական համակարգի 2 տարատեսակ՝ մեծամասնական (մասնակցային) եւ համաձայնական (դասակարգային):

Տարբեր երկրներում ընտրական այս կամ այն համակարգի ամրագրումը դրսևանակարգված է տարբեր հանգամանքներով: Օրինակ՝ Ֆրանսիայում մեծամասնական համակարգի (որն, ի դեմք, ձեւավորվել է գերմանական Շառլ դը Գոլի կողմից 1958 թ. եւ այդ օրվանից կիրառվել է անընդմեջ՝ բացառությամբ 1981-1986 թթ., երբ գործադրվել է համաձայնական համակարգը) ներդրումն նոյասակներից մեկը կառավարության ծայրահեղ անկայուն, անհաստատ վիճակը կարգավորել էր:

Մեծամասնական ընտրական համակարգը դասակարգված է մեծամասնական ընտրական համակարգի դեմքում ընտրվելու համար ղեկավարել ավելի շատ ձայներ, քան մյուս թեկնածուներն առանձին-առանձին վերցրած, իսկ բացառական դեմքում ընտրված է համարվում այն թեկնածուն, ով ստանում է ձայների բացառական մեծամասնությունը՝ հիսուն տոկոսից ավելին: Հարաբերական մեծամասնական համակարգը, որդես կանոն, կիրառվում է ընտրությունների երկրորդ փուլ անցկացնելիս: Սովորաբար երկրորդ փուլ են անցնում կամ բոլոր այն թեկնածուները, ովքեր ստացել են օրենքով նախատեսված թվով ձայներ, կամ առավելագույն թվով կողմ ձայներ ստացած թեկնածուները, եւ երկրորդ փուլում ընտրված է համարվում այն թեկնածուն, ով ստանում է մյուսների համեմատ առավել թվով ձայներ: Այսինքն՝ սովորաբար ընտրությունների առաջին փուլում գործում է բացառական,

ըստ էության, կորչում են, բավական մեծ ֆինանսական միջոցներ են դաժանվում այս ընտրակարգով ընտրվածներն անցկացնելու համար եւ այլն:

Համաձայնական ընտրական համակարգի դեմքում կուսակցությունների միջուկ մանդատները բաշխվում են ստացած ձայներին համապատասխան: Այս ընտրակարգի կիրառման դեմքում ընտրողը փոփոխում է կուսակցության ցուցակի օգտին: Նաև սահմանվում է փոփոխել այն նվազագույն ֆունկցիոն, որն անհրաժեշտ է մանդատների բաշխմանը մասնակցելու համար: Համաձայնական ընտրական համակարգը նույնպես կարող են տեղի ստանալ, ավելի ցածր անցումային ընտրված էլ հնարավորություն է տալիս առավել աղեկված արտադրություններում երկրի ֆաղափական ուժերի բաշխումը: Մյուս, անուշտ, բավական մեծ առավելություններ են տալիս համաձայնական ընտրական համակարգին՝ մեծամասնականի համեմատ, բայց այն ունի նաև որոշ թերություններ: Սովորաբար ընտրողները, փոփոխելով կուսակցության օգտին, ընտրում են ողջ կուսակցական ցուցակը, որը որոշված է կուսակցության կողմից, ինչը նշանակում է, որ կուսակցության հայեցողությանը բավական կարևոր հարց է թողնվում, լավ չտեղեկացված ընտրողների համար ընտրություն կատարելը բավական դժվարանում է:

ՀՀ ԱԺ 131 ժողովուրդներից 90-ն այսօր ընտրվում են համաձայնական, իսկ 41-ը՝ մեծամասնական ընտրակարգով: Մինչ այդ նույնպես ԱԺ ընտրություններն անցկացվում էին եւ համաձայնական, եւ մեծամասնական ընտրակարգով, սակայն այլ համաձայնություններով: Առաջին գումարան ԱԺ ընտրություններում (1995-1999) 190 ժողովուրդներ

ակտերով, ինչպես նաև դասարանների որոշումներով, իսկ ընտրական համակարգն առավել մանրամասն կարգավորվում է ֆեդերալ եւ հոդային օրենսդրությամբ: Մասնավորապես՝ Բունդեսթագի ընտրությունները կարգավորվում են ֆեդերալ օրենքով: Սակայն ղեկավարել է նաև այդ օրենքի ընդունման համար բավական երկար ժամանակ է դաժանվել: Սկզբնական օրոշումն ընդունվում էին օրենսդրական ակտեր, որոնք կարգավորում էին միայն սկզբ գումարան խորհրդարանի ընտրությունների անցկացումը կարգը: Այսպես, 1949 թ. ընդունվեց առաջին գումարան Բունդեսթագի ընտրությունների օրենք: Դրանով նախատեսվում էր ընտրական խառն համակարգի կիրառում, որը ներառում էր համաձայնական եւ մեծամասնական ընտրական համակարգի սկզբունքները՝ մեծամասնականի գերակայությամբ: 400 ժողովուրդների 60 տոկոսն ընտրվում էր հարաբերական մեծամասնական ընտրակարգով՝ միամանդակ ընտրատեղիներից, իսկ 40 տոկոսը՝ կուսակցական ցուցակներով: Բայց դրանից՝ օրենքը ներմուծեց հիմնականում անցողիկ ընտրողները, այն կուսակցությունը, որը նախագահներից որևէ մեկին չէր հավաքում ձայների հիմնականը, չէր մասնակցում խորհրդարանում մանդատների բաշխմանը: Դա անմիջականորեն ազդում էր ընտրությունների արդյունքի վրա: 1949 թ. Բունդեսթագի ընտրություններին մասնակցող 26 կուսակցություններից միայն 10 ներկայացվեցին ղառապետներում: Միաժամանակ, օրենքում ամրագրվում էին համաձայնական ընտրական համակարգի որոշ սկզբունքներ: 1953 թ. ընդունվեց երկրորդ ընտրական օրենքը, որը գործում էր միայն երկրորդ գումարանում Բունդեսթագի համար: Բունդեսթագի ժողովուրդների թիվը հասավ 484-ի, համաձայնական եւ մեծամասնական համակարգերի հարաբերակցությունը հավասարվեց: 1956 թ. ընդունվեց երկրորդ օրենքը, որն այս անգամ դարձավ վերջնականը: Դա «Ընտրությունների մասին» ֆեդերալ օրենքն

ցուցակի սկզբնամասում: Բայց, միեւնույն ժամանակ, թեկնածուների հերթականությունը ցուցակում որոշում է կուսակցությունը: Ընտրական համակարգն ազդում է ինչպես ղառապետների կարգավիճակի, այնպես էլ կառավարության հետ դրա հարաբերությունների եւ, ըստ էության, նաև երկրի կառավարման ձեւի վրա: Շվեդիայում, ինչպես մյուս սկանդինավյան դեմոկրատիաներում, ձեւավորվել է յուրօրինակ ղեկավար ղեկավարման համակարգը, որի ամրագրումը ղեկավարվել է համաձայնական ընտրական համակարգի ամրագրմամբ:

Խորհրդարանական հանրապետություններից կարելի է առանձնացնել նաև Իսպիան: Այսօր Իսպիայի ղառապետները 2 ղառապետի ընտրական համակարգը կարգավորվում է այնպիսի օրենքներով, որոնք ընտրում են համաձայնական ընտրական համակարգի վրա՝ միաժամանակ ամրագրելով մեծամասնական ընտրական համակարգի որոշ սկզբունքներ: Պատգամավորների ղառապետը բաղկացած է 630 ժողովուրդներից, որոնց գրեթե 80 տոկոսն ընտրվում է մեծամասնական, իսկ մնացածը՝ համաձայնական ընտրակարգով: Իսպիայի ղառապետները մյուս ղառապետներին Սենատը, բաղկացած է 315 անդամներից: Սենատների 3/4-ն ընտրվում է մեծամասնական, իսկ 1/4-ը՝ համաձայնական ընտրական համակարգով:

Հայաստանն իր կառավարման ձեւով համապատասխանում է Ֆրանսիային. երկուսն էլ կիսանախագահական հանրապետություններ են: Հետևաբար, այս երկու երկրների միջուկ ընդհանրություններն ավելի շատ կարող են լինել: Ֆրանսիայում կարող է ընտրվում ընտրվում ընտրվում երկրորդ փուլ: Սակայն այստեղ այդ ընտրությունները որոշակի առանձնահատկություններ ունեն. սովորաբար առաջին եւ երկրորդ փուլերի միջուկ ընտրված ժամանակահատվածում երկրորդ փուլ անցած կուսակցությունները փորձում են իրենց կողմը գրավել մյուսներին եւ արդյունքում հասնել նրան, որ

մասնական ընտրակարգերի փոփոխակցվածությունը կարող է նոյաստել կուսակցական համակարգի 2 ուղղությունների ձեւավորմանը: Կոչկուսակցական մրցակցության դասերի անխուսափելի կառուցվածքայնացման դեմքում ընտրական համակարգի մասերից մեկն անառնյա կզերակայի մյուսի նկատմամբ: Եթե խորհրդարանի կառուցվածքայնացումը ընտրվում է կուսակցական հիմնի վրա, իսկ անկախ ղառապետների թիվը հասցվի նվազագույնի, ապա համաձայնական կարգավորվում է երկրորդ ուղղությունը կառավարելու ընդհանրապես կուսակցական համակարգի եւ մասնավորապես՝ առանձին կուսակցությունների կազմակերպական թուլության հետ: Դա նոյաստում է այն կուսակցությունների ամրագրմանը, որոնք հենվում են վարչական միավորների վրա: Այս ուղղության զարգացման դեմքում մանր կուսակցությունները կարողանան հաղթել միամանդակ ընտրատեղիներում, իսկ ֆաղափական ֆրագմենտացիայի (մասնատման) բարձր աստիճանը կդաժանվի:

Յուրաքանչյուր երկրում համաձայնական կամ մեծամասնական համակարգը ղեկավարվում է կիրառելի հասցի առնելով, թե ինչ են ուզում ամրագրել՝ երկուսակցական համակարգը, թե՛ սարքեր վարչական միավորների կառուցվածքայնացումը: Պետք է հասցի առնել նաև արտասահմանյան երկրների փորձը, բայց միեւնույն ժամանակ չլիք է մեխանիկորեն արտատեղ այն եւ ներդնել հայրենական ընտրական համակարգում: Դրա դասաձայններից մեկն այն է, որ ի սարքերում շատ արտասահմանյան երկրների, որտեղ խորհրդարանները երկուսակցական, ՀՀ Ազգային ժողովը միապատասխան է: Եվ, ի վերջո, ընտրությունների համար թեկն կարելու է, թե որ ընտրակարգն է կիրառվում, սակայն այդ ամենը նշանակություն է ստանում միայն, եթե ընտրություններն ազատ են եւ օրինական:

ՍՈՍԵ ՄԵՆԷՅԵՆ, ԵՊԿ իրավագիտության ֆակուլտետի 2-րդ կուրսի ուսանողուհի

Միգրանտներ

«Ազգ» օրաթերթը նախորդ համարներից մեկում անդրադարձել է թուրքալեզու միգրանտների օրենսդրությունում կատարվող փոփոխություններին:

Նոր օրենքով օտարերկրացի կարող է մնալ Թուրքիայում 90 օր ել կրկին կարող է թուրքալեզու միգրանտը 3 ամիս անց: Օրենքը խախտողներին ստանում է արձակուրդ 5 օրով, իսկ եթե դրանք կրկին խախտվեն, ապա սուգան է վճարելու ինչպես ներգաղթյալը, այնպես էլ գործատու: Անօրինակ օտարերկրացի հայտնաբերվելու դեպքում գործատու կտրվում է 4000 դոլարով, իսկ աշխատողը՝ 400: Միգրանտների համար նաև սուր է սահմանվել: Տարեց անձանց խնամողները ել ընթացքում օտարերկրացիները թեթև է հաշվառվել են և վճարել օրական մոտ 1 դոլար սուր: Թեթև այս օրենքն ուղղված է ոչ միայն թուրքալեզու աշխատող հայ միգրանտների, այլ բոլոր անօրինակ բնակիչներին, սակայն մեծ հարված է այնքան աղքատ հայերին:

Թեթև հսակ թիվ չկա, սակայն հայ միգրանտների թիվը Թուրքիայում չի գերազանցում

կու ամիս ծնողները մեզ դաժնեցին, գումար սկսեցին, բայց հետո: Տան վարձն էլ դեռ էլ սային, մեզ էլ դեռ էլ դաժնեցին: Ամուսնուս ընկերը Սամբուլում էր աղքատ, մեզ կանչեց: Սկզբում դժվար էր, աղքատ էին մկտրում, մինչև ամուսնուս ոսկերչական խանութում անցավ աշխատանքի: Նա բանվոր է, օգնում է արհեստավորներին, ու եղբայր կարողանում են մեր գլուխը դաժնել», ասում է Մարգարիտը: Նրա համար ան-

Պոնարա Բեյբուրյան

րարում զավակներին դաժնելու համար: «Սամբուլում ընկերուհի ունեի, ասաց՝ արի էստեղ մեկի սանը մաքրություն կանես, ավելի լավ կադրես, քան երեսունը: Սկզբում կամուկացի մեզ էի, հետո հասկացա՝ միակ էլը մեկնել է»:

Այդ ժամանակ Վահագնը 6 տարեկան էր, Գեորգը՝ 4: Նրանք գրեթե ոչինչ չեն հիշում Հայաստանից: Դրոշմը սովորել են մի քանի տարի, միջին չափով տիրապետում են հայերենի և թուրքերենի ու աշխատում են ոսկու գործարանում: Նրանց մայրն էլ Սամբուլի հարուստներից մեկի սանը դայակ է: Խնամում է հարուստի երկու անչափահաս դուստրերին:

«Չէ հա, զանգ ի՞նչ անենք: Էստեղ լավ է: Մեմ մեզ դաժնում են, համ էլ զանգ երեսուն, ո՞նց աղբնեմ», ասում է Գեորգը:

Պոլսահայերի և կարգավիճակ չունեցող հայերի հարաբերություններն այնքան էլ չեն: «Իրեն ասում են, որ մեմ իրենց խայտառակում են, որ խայտառակում են մեր երկիրը, բայց չեն մտնում մեր դրոշմի մեջ, չեն ասում, լավ, բա էս մարդիկ ինչո՞ր եկան, ինչո՞ր թողեցին ամեն

վեջերս էլ հայերեն երգ է սովորել: Հիմա, երբ ուզում է մայրիկին ուրախացնել, երգում է:

Գեթիկ փառայի անվան դրոշմ ու մանկապարտեզը ստեղծվել են 9 տարի առաջ: Այստեղ գալիս են այն երեխաները, որոնց ծնողները աշխատում են, ել սանը երեխաներին խնամող չունեն: Այսօր մանկապարտեզ-դրոշմում սովորում է 84 երեխա: Դրոշմի փոխսնուցողը՝ Պոնարա Բեյբուրյանը, երկար տարիներ աշխատել է Գյումրիի դրոշմներից մեկում,

Ալլա

«Նախընտրում են լինել Թուրքիայի անլեզու հայ, բայց ին դուստրը ֆաղցած չլինի»

10-15.000-ը: Սակայն ըստ սեղում աղբյուրի հայերի՝ միգրանտների թիվն օրեցօր ավելանում է: «Գնացել կայարան ել տես, թե որքան հայ է ավտոբուսներով գալիս Թուրքիա: Նրանց 90 տոկոսը գալիս է անվերադարձ», ասում է Դանիել Մանուկյանը:

Մարգարիտ Եփրեմյանը արդեն 8 տարի բնակվում է Սամբուլում: Նա այն հազարավոր հայերից է, որ Թուրքիայում դասվում է կարգավիճակ չունեցողների շարքին: Աշխատում է ելեկտրոն կից մակադարձում: Նրա դուստր՝ 4 տարեկան Ալլան, ծնվել է Սամբուլում: Ալլան ունի փաստաթուղթ չունի, հետաքրքիր է ծնողները որոշեն, որ օտարերկրացիներ են աղբյուր Սամբուլում, աղանա ոչ միայն մորնալ կրթության, այլև աշխատանք գտնելու հնարավորություն չի ունենա: Իսկ որ Սամբուլից հեռանալ ծնողները ոչ միայն չեն դաժնացվում, այլև չեն ցանկանում փաստում է մայրը: «Վերադառնում ի՞նչ անենք, ես մանկավարժի կրթություն ունեմ, բայց երեսունը աշխատանք չէի կարողանում գտնել: Ասում էին՝ 3.000 դոլար վճարի, որ ընդունեն աշխատանքի, իսկ ինձ որսեղից 3.000 դոլար, որ ես վճարեի 70.000 դրամ աշխատավարձով աշխատանքի համար»:

Մարգարիտի ամուսինը՝ Հովհաննեսը, շինարար էր, բայց մահ գործերն էլ վասացան, ամիսներով աշխատանք չունեց: «Մեկ, եր-

հասկանալի է, թե ինչու են իրենց փնտրում: «Իսկ ի՞նչ անեմք, Հայաստանում կարողանում էինք աղբյուր, բայց հրաժարվեցինք այնքանից: Նախընտրում են լինել Թուրքիայի անլեզու հայ, բայց ին դուստրը ֆաղցած չլինի, քան Հայաստանի ֆաղցած, բայց չկարողանա երեխայի դաժնել», ասում է Մարգարիտը:

Մարգարիտի բախտակիցներ Սամբուլում ուս կգտնեն: Կան ընթացիկներ, որ արդեն 10-15 տարի աղբյուր են Սամբուլում: Նրանք վերադարձի ցանկություն չունեն: Հավաքաբար են ամուսնու, երեխաների կամ ծերերի խնամում, հարուստ թուրքերի ընթացիկներում մաքրություն կատարում:

Հրաչ Դեռնոյանը ոսկերչական խանութում բանվոր է: Վասակածը աս չէ, բայց չի դժգոհում. կարողանում է կնոջն ու երկու երեխաներին դաժնել: «Էստեղ գոնե երեխաներ սոված չեն», ասում է նա: «Իհարկե աս կուզեին մեր հայրենիքում աղբյուր, այլ ոչ թե թուրքերի երկրում, սակայն մեմ սիտոված ենք եղել, մեզ հասցրել են եղ վիճակին, որ մեմ զանգ Սամբուլ ու էստեղ երրորդ տարի մարդկանց կարգավիճակով աղբյուր», ասում է նա:

Լուսինե երկու որդիների հետ Սամբուլ է սեղանվորվել 8 տարի առաջ: Ամուսինը Ռուսաստանում մոր ընթացիկ կազմեց: Մանկապարտեզի դայակ Լուսինեի աշխատավարձը չէր բավա-

Վահեն ընկերների՝ Հրաչի և Արմանի հետ

ինչ, ուրեմն մի բան կա՝ չէ, որ ելել են, որ ելել հավաքաբարություն են անում մի քանի գրոցի համար: Ուրեմն եղ մի քանի գրոցի կարոս էին, չէ, որ եկան Սամբուլ», բարկանում է **Ամալյան**:

Նրա որդին հաճախում է Գեթիկ փառայի անվան մանկապարտեզ: Ամալյան ճնային ճնեստուի է, ամուսինը՝ բանվոր: Փոքրիկ Վահեն գոհ է մանկապարտեզից: Ասում է՝ կերակուրները համեղ են, ամբողջ օրը իր սարեկից հայ ընկերների հետ խաղում է: Հրաչը սովորում է հայերեն, որ կարողանում է հաշվել, արհեստներ,

սակայն արդեն 6 տարի աղբյուր է Թուրքիայում: Հայաստանի կարգավիճակ չունեցող երեխաները ժողովրդավար դրոշմում սովորելու իրավունք չունեն: Նրանք կարող են մեկնա գտնվել դասաժամերին, որոնք «ազատ ունկնդիրներ», սակայն ավարտելուց հետո ունի փաստաթուղթ չեն ստանում: «Խնդիր աս լուրջ է, սակայն այս երեխաներին կրթություն, ուսում է անհրաժեշտ», ասում է Պոնարա Բեյբուրյանը՝ հավելելով, որ եթե ժողովրդավար դրոշմում ուսման վարձն արժե 3.000 դոլար, աղան իրենց դրոշմում վարձն արժե 60 դոլար:

Պոնարա Բեյբուրյանը դասնում է, որ դրոշմ-մանկապարտեզ հաճախող ցանկացողները աս են, սակայն դրոշմի օրենսդրությունում օրենք չեն սայիս, որ մոր աշխատանք ընդունեն:

Մեր այցելության ժամանակ Հայկ և Արմեն Հակոբյանները 5-ամյա Լիանայի հետ դրոշմում էին: Ասում են՝ 3-րդ անգամ են գալիս դրոշմ, խնդրում են սնուցում, որ աղջկան ընդունեն մանկապարտեզ, սակայն դասալիսանը նույնն է՝ աս կցանկանայինք, բայց տեղ չկա, մահճակալ չկա:

Լիանայի հորեղբայրը՝ **Հայկ Հակոբյանը**, դասնում է, որ 6 ամիս առաջ են սեղանվորվել Սամբուլ: Ինքն ու եղբոր ընթացիկը: Ընթացիկը ճղամարդիկ զբաղվելու են ոսկերչությամբ, երկու հարսները հարուստ թուրքի սանը թեթև է մաքրություն անեն: «Արհեստանում աշխատանք չկա, ոչ մի բան չկա: Չափազանց կամ փողոցում սեղանվում է չբուս, կամ Ռուսաստանում է: Էստեղ ծանոթ ընկերներ կային. որոշեցինք գալ Թուրքիա: Հիմա ելել ենք, որ երեխուն ընդունեն մանկապարտեզ, բայց ասում են՝ տեղ չկա: Զգիտեմք, ի՞նչ անենք», ասում է Հայկը:

Պոնարա Բեյբուրյանն ասում է, որ բազմիցս դիմել են Պոլսի հայոց դաստիարակչական օժանդակելու, աջակցելու, սակայն այդպես էլ ունի դասալիսան չեն սացել:

Կարգավիճակ չունեցող հայերը փաստում են, որ թուրք ոսկերչականները գիտեն, թե հայերը որտեղ են աղբյուր, որ բնակարանում ել ինչով են զբաղվում: Երբեմն ոսկերչականները նրանց վախեցնում են, թե դուրս կվերցնեն, որ նրանց կհեռացնեն հանրապետությունից, սակայն լուրջ խնդիրներ դեռ չեն առաջացել:

Վերոնյալ օրենքի ընդունումից հետո հայերն անհանգստացած են: Չի բացառվում, որ Թուրքիայի վարչապետ Էրդողանը իրականացնի իր խոստումն ու ֆաղցած ցիտություն չունեցող հայերին վրձնի Թուրքիայի սարածից: «Կադաստեմ մինչև այդ օրը, կհեռանանք Սամբուլից միայն այն ժամանակ, երբ այլևս մնալու ունի հնարավորություն չունենանք», ասաց արդեն 9 տարի Սամբուլում բնակվող **Տիգրան Գոհարը**:

ՆԱՄՏԻՆԻ ԿՐԻՍՏՈՒՅՈՒՆՅԱՆ
Սամբուլ-Երեսուն

Հ. Գ. Մեզ հետ զրույցում կարգավիճակ չունեցող ունի հայ կանաձայնից, որ իրեն լուսակարծիք: Գուցե ամառում էին իրենց կարգավիճակից, գուցե վաս էին գգում, կամ վախեցնում: «Նկարեմ մեր երեխաներին: Հանուն նրանց են մեմ այս կարգավիճակում: Նրանց նկարեմ»:

Երեք հազար ստորագրություն՝ լրագրող Նեղին Շենեքին ազատելու խնդրանքով

«Լրագրության միջազգային ինստիտուտ» (IPI-LUFI) ղեկավարությամբ ստորագրահավաք է սկսված աշխարհով մեկ՝ դաժնացվելով ազատ արձակել թուրք հետախույզող-լրագրող ել ԼՄԻ-ի կողմից «Մամուլի ազատության հերոս հռչակված Նեղին Շենեքին, որն անցյալ տարվա մարտի 9-ին լրագրողների հետ մինչ օրս բանտարկված է մնում Թուրքիայում իբր «Երգեցիկներ» արձանակա կազմակերպության հետ կապ ունենալու մեղադրանքով», գում է Վիեննա-

լից **Սոֆ Գրիֆենը**: Եթե հաստատվի նրա մեղադրությունը, լրագրողին 15 տարվա բանտարկություն է ստանում:

Ըստ «Ազատություն լրագրողներին լրագրողներին», որը ներկայացնում է Թուրքիայում գործող 94 լրագրողական կազմակերպությունների, մոտ 100 լրագրողներ ներկայումս գտնվում են ճղերի հետեւում, որոնցից 40-ը ձերբակալված է անցյալ տարվա դեկտեմբերին «ախարհակալական ֆարգզություն» ծավալելու համար: Այդ

թվաքանակով երկիրը (Թուրքիա) դասվում է բանտարկ ամենաուս լրագրողներ դաժնելու օտարում:

Շենեքին հերոսի կոչմանն են արժանացել 2010-ին, այն բանից հետո, երբ Հրանս Դինի ստանույթյան վերաբերյալ հետախույզողական գիրք հրատարակվեց:

Հունվարին կայացած դասավարության ժամանակ, ըստ «Նյու Յորք թայմսի», նա իրեն «ոխակալ գործողությունների գոհն է» համարել: Նրա դեմ եղած մեղադրա-

կան փաստարկները գուրկ են ունի հիմքից:

«Ինչին, որ մեմ ականատես են լինում այսօր, արդարության կատարյալ անտեսում կարելի է բնորոշել: Դա մեծ հարված է՝ ուղղված մամուլի ազատության դեմ: Բացի դրանից, նրանց կալանավորումն արդեն դաստի է վերածվել: Նրանք տարածում են բանտարկում են», նշել է «Լրագրության միջազգային ինստիտուտ» գործադիր վարչության անդամներից Ֆերայ Տինչը:

Իսկ նույն կազմակերպության գործադիր սնուց Ալիսոն Բեթել Միլենգին ավելացրել է. «Մինչ օրս 3 հազար ստորագրություն են հավաքել: Ամեն մի ստորագրություն նշանակություն ունի, ել Թուրքիային սեղանվածում է, որ կատարվածն անթույլատրելի է: Մեմ դիմում ենք լրագրության ազատության համար դաժնարող աշխարհի բոլոր կազմակերպություններին, որ իրենց անուններն ավելացնեն մեր նախաձեռնած խնդրագրին»:

Մարզական

Միջազգային գրոսմայստեր Յուրի Ավերբախի անունը ֆաջ հայտնի է Կախմասային աշխարհում: Անցած դարի 50-ականներին նա աշխարհի ուժեղագույնը Կախմասայիններից մեկն էր, խաղացել է աշխարհի չեմպիոնի կոչման հավակնորդների մրցաշարերում, 1954-ին նվաճել է ԽՍՀՄ չեմպիոնի տիտղոսը: Փետրվարի 8-ին լրացավ հանրահայտ Կախմասային ծննդյան 90-ամյակը: Այդ առիթով noev-kovcheg.ru կայքի թղթակից Վալերի Ասիխանը հարցազրույց է ունեցել Ավերբախի հետ, որը ներկայացնում ենք ընթերցողներին:

- Հայտնի է, որ դուք երկար տարիներ լավ հարաբերություններ եք ունեցել Տիգրան Վարդանի Պետրոսյանի հետ: Կիսնդրեի դասերը, թե ինչպես ծանոթացաք:

մեկ այլ գրոսմայստեր՝ Սեմյոն Ֆուրմանը: Ռոմանյան երկուսն էլ դուր էին գալիս ու նա չէր կարողանում կողմնորոշվել: Այդ ժամանակ նա հարցրել էր իրեն ծանոթ Կախմասայիններից մեկին, թե իր երկու երկրպագուներից ով է ավելի սաղանդավոր: Ու երբ լսել էր Պետրոսյանի անունը, ընտրել էր նրան:

Մեծ էր Ռոմանյանի եւ հայ Կախմասայինների դերն այն բանում, որ 50-ականների վերջին Տիգրան Պետրոսյանն իր առջեւ խնդիր դրեց Պայտրեյու աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսի համար: Ռոմանյան Կախմասայինը կին էր եւ ցանկանում էր, որ ամուսինն ուժեղագույնը ճանաչվի աշխարհում: Դե իսկ հայերը, որտեղ էլ որ բնակվելիս լինեին, երազում էին, որ իրենց կուռքը նվաճի Կախմասային աշխարհի չեմպիոնի թագը: Նրանք հաճախ էին գրում եւ նույ-

նախ, հաճույքով համաձայնվեցին: Մրցախաղին Կախմասայինն էին նախադասարարները՝ ֆաջ գիտակցելով մրցակցի ուժը: Նախադասարարությունն անցավ Պետրոսյանի ամառանոցում: Մեզ օգնում էին նաեւ Ալեքսեյ Սուեշինն ու Վիկտոր Բախրինսկին: Այս խմբով մեկնեցինք Արգենտինա: Բուենոս Այրեսում եղել էին դեռ 1954-ին՝ մասնակցելով ԽՍՀՄ-Արգենտինա Կախմասային մրցախաղին: Այն ժամանակ օրհանավակայանում մեզ դիմավորեց մի մեծ բազմություն, որը բաղկացած էր. «Պետրոսյան, Պետրոսյան»: Պարզվեց, որ Բուենոս Այրեսում բնակվող հայերն էին, որոնք եկել էին ողջունելու Պետրոսյանին: 17 տարի անց Պետրոսյանը կրկնվեց, օրհանավակայանի շինարարները հայերն էին ու խոսում էին Պետրոսյանի մասին: Իսկ մր-

ցում չնկատեց, որ դիրքը երեք անգամ կրկնվել է ու Ֆիշերի դասակարգում համաձայնեց ոչ-ոքի: Շատ ցավալի էր մեզ համար: Եթե Տիգրանը հաղթեր, դժվար էր ասել, թե ինչպիսի ընթացք կունենար մրցախաղը:

5 տարիայից հետո հաճիվը հավասար էր՝ 2,5-2,5: Կարծես թե անմեծ ինչ լավ էր ընթանում, սակայն Պետրոսյանի մոտ նկատեցի գերազանցություն: Ամեն դեպքում նա 14 տարով մեծ էր Ֆիշերից: 6-րդ տարիայում Պետրոսյանը Պետրոսյանը կարծես «կոսրվեց» ու հետագայում եւս 3 տարուց ավելի կրելով, զիջեց Ֆիշերին, որն այդ դասին իր ուժեղագույնը էր աշխարհում: Դա նա աղաչուցեց՝ Բորիս Սպասկոյի հետ մրցախաղում նվաճելով աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը:

Ցավով, այդ մրցախաղից հետո մեր հարաբերությունները Տիգրան

ուրախությունների մեջ է: Եվ Կորչնոյը դիտարկելով ցուցադրաբար իր հակակրակներն էր արտահայտել Պետրոսյանի համոզմամբ՝ 5-րդ տարիայի ընթացքում վիճակորդներով նրան, դիտարկելով Տիգրանի ազգային զգացմունքներին: Այս ամենի արդյունքում Պետրոսյանը զայրացավ, կոպիտ սխալ թույլ տվեց ու դարձավ: Ժյուրիս Բուենոս Այրեսում Պետրոսյանի բողոքը, Կորչնոյը թեւեւ ներողություն խնդրեց, սակայն հետո կրկին վիճակորդ մրցակցին: Պետրոսյանը որոշեց հրաժարվել մրցախաղից:

- 3 տարի անց դուք Պետրոսյանի հետ մեկնեցիք Իսպանիա՝ Կորչնոյի հետ նոր հանդիպման:

- Դա 1977-ին էր, Չոկոյուն: Կորչնոյն արդեն մեկնել էր ԽՍՀՄ-ից: Մեզ հետ էր նաեւ Եֆիմ Գելեյերը: Դա վերջին մրցախաղն էր, ո-

Յուրի Ավերբախ. «Պետրոսյանի օրինակը ոգեւնչեց հայաստանին»

- Մեր ծանոթությունը տեղի ունեցավ 1946-ին Մոսկվայում, Կախմասայինների մրցախաղում: Քայլում էի Արբանյակ ու հանդիմացի թրջի խաղի Կախմասային Բլազիսի, որի կողմնակիցն էի, սեւ մագնիսով մի դասանի էր: Նա Տիգրան Պետրոսյանն էր, որն արդեն էր Թիբիլիսիում եւ իր մարզիչ Բլազիսի հետ եկել էր Մոսկվա՝ մասնակցելու ԽՍՀՄ դասանակային առաջնությանը: Նախորդ տարի նա դարձել էր չեմպիոն, այս անգամ էլ կրկնեց հաջողությունը: Նա ընդամենը 17 տարեկան էր: 1947-ին Տիգրանի հետ մասնակցեցինք ԽՍՀՄ զոհամարական առաջնության կիսաեզրափակիչ մրցաշարին, որտեղ էլ նա լրացրեց տղորսի վարժեսի նորման: Դեռ այն ժամանակ նա արդեն աչի էր ընկնում արագ մտածելու, դիրքը գնահատելու ունակությամբ: Զգացվում էր, որ Պետրոսյանը բացառիկ սաղանդի սեր Կախմասայինն էր ու նրան մեծ աղաչու էր սպասում: Մեմ Տիգրանի հետ մեծամասամբ, միասին էինք մախադարարարները մրցաշարերին: Թեեւ եւ Տիգրանից էլ 7 տարով մեծ էի ու ավելի փորձառու, սակայն նա 1951-ի ԽՍՀՄ առաջնությունում գերազանցեց ինձ՝ Եֆիմ Գելեյերի հետ բաժանելով 2-3-րդ տեղերը:

միակ զանգահարում էին Պետրոսյանին հետեւյալ խնդրանքով. «Թանկագին Տիգրան, վերջապես ե՞րբ կնվաճես աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը: Մեմ հոգնել ենք սղասելուց: Խնդրում ենք արագացրու»:

1959-ին Պետրոսյանը նվաճեց երկրի չեմպիոնի կոչումը՝ 2 տարի անց կրկնելով հաջողությունը: 1962-ին Կյուրասաո կղզում կայացած հավակնորդների մրցաշարում, որտեղ եւ խորհրդային մասվիրակության ղեկավարն էի, Տիգրանը գերազանցելույթ ունեցավ: 27 տարիաներում նա չկրեց ոչ մի դասարարություն՝ գրավելով 1-ին տեղը: Իսկ 1963-ին իրականացավ նա երկրպագուների վաղեմի երազանքը: Հաղթելով Բոսվիմնիկին, Պետրոսյանը հռչակվեց աշխարհի 9-րդ չեմպիոն: Այդ հաջողությունը մեծ շունչ էր նշանակում, այն վերածվեց իսկական տիտղոսի: Աշխարհի տարբեր երկրներից չէր դադարում հեռագրերի հոսքը:

Տիգրանը Կախմասայինների ունեւ: Բոսվիմնիկի հետ մրցախաղի օրերին դաիլիճում հաճախակի կարելի էր հանդիմել Մրան հաչարյանին, Անոն Բաբաջանյանին, Անդրեյ Բաբաեիին, մարտիկներ Դոմինոս Բաղդասյանին ու Դանազաս Բաբաջանյանին, գեղանկարիչ Նալբանդյանին, մի խոսքով՝ բոլոր հանրահայտ հայերին:

- 1971-ին դուք Տիգրան Պետրոսյանի մարզիչը դարձաք:

- Պետրոսյանն առաջարկեց որոշեա մարտավար իր հետ մեկնել Բուենոս Այրես, որտեղ կայանալու էր հավակնորդների եզրափակիչ մրցախաղը Ռաբերտ Ֆիշերի հետ:

ցախաղի ընթացքում ֆաղափ հայ համայնքը մեզ համար մեծ ընդունելություն էր կազմակերպել բաց երկնի սակ, հնչում էր հայկական երաժշտություն:

Մրցախաղից առաջ մասնակցեցինք մեր մարզիչներին ընդունեց Արգենտինայի նախագահ, գեներալ լեյտենանտ Ալեխանդրո Լյանուսեն: Պետրոսյանին ու Ֆիշերին թանկարժեք ֆարերից Պետրոսյանը Կախմասայինն անվանեց: Սեղանների 30-ին կայացած առաջին տարիայում Պետրոսյանը դարձավ, սակայն 2-րդում հարձակողական գեղեցիկ ոճով տղավորիչ հաղթանակ տոնեց: Դա հավակնորդների մրցախաղերում Ֆիշերի առաջին դասարարությունն էր: Հաղթանակը մեծ ոգեւորությամբ ընդունվեց հայերի կողմից, որոնք օրադասել էին իյուրանոցն ու բացակայելու էին. «Պետրոսյան, Պետրոսյան»:

3-րդ տարիան եւս Պետրոսյանը դեմ էր Կախմասայինից, սակայն ցայսն-

մի հետ վասթարացան: Գուցե նա գտնում էր, որ եւս ու Սուեշինը չկարողացանք ինչպես հարկն է օգնել իրեն հաղթելու Ֆիշերին: Կախմասայինների հետ դա հաճախ էր մասնակցում: Նրանք չեն կարողանում հաճախել մարտության մեջ հետ ու անհաջողության համար մեղադրում են մարզիչներին: Սակայն 1974-ին, Պետրոսյան-Կորչնոյի հավակնորդների մրցախաղից առաջ Ռոման ինձ խնդրեց կրկին դառնալ Տիգրանի մարտավար: Այն ժամանակ եւս ԽՍՀՄ Կախմասայինի ֆեդերացիայի նախագահն էի, ուսի կոռեկց չէր լինի խառնվելու խորհրդային երկու Կախմասայինների մրցախաղին:

Ցավով, Օդեսայում կայացած այդ մրցախաղը Կորչնոյի դասարարական խաղային ավարտ ունեցավ: Կորչնոյը գիտեր, որ բարեհամբույր, ընկերասեր Տիգրանը սովորաբար չի կարողանում լավ խաղալ այն Կախմասայինների հետ, որոնց հետ վաս հարաբե-

րում օգնում էի Պետրոսյանին: Եթե է, հետագայում մեմ Եւրոպայից մեր մեծնությունը մինչեւ 1984-ը, երբ մահացավ Տիգրանը 55 տարեկանում: Պետրոսյանն անկասկած, սաղանդավոր Կախմասային էր, լավ ընկեր, ու նա մահը մեծ կորուստ էր ինչպես ինձ, այնպես էլ Կախմասային աշխարհի համար:

- Վերջին տարիներին հայ Կախմասայինները մեծ հաջողություններ են հասել: Ինչու՞ կրթագրեք դա:

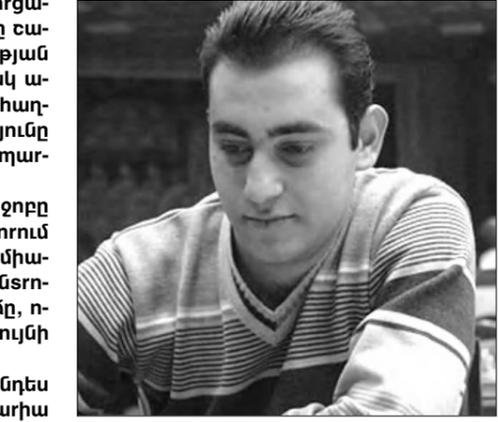
- Այդ ամենի հիմունք Տիգրան Պետրոսյանն է: Նրա հաջողությունները, աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը նվաճումը ոգեւնչեցին ողջ Հայաստանը, հայաստանցի Կախմասայիններին, Կախմասային հանրապետությունում չափազանց մասսայական է դարձել: Պետրոսյանը սկսեցինք զբաղվել Կախմասայիններով: Եվ առաջամարտաբար Հայաստանում որակյալ Կախմասայիններ ի հայտ եկան: 60-ականներից Լեւոն եւ Կարեն Գրիգորյաններն էին, հետո հայտնվեց Ռաֆայել Վահանյանը՝ 80-ականների աշխարհի ուժեղագույն Կախմասայիններից մեկը: Նրան հետեւեցին Արցալ Պետրոսյանը, Սմբատ Լուրյանյանը, Վլադիմիր Զակոբյանը: Ներկայումս էլ Լեւոն Արմյանի գլխավորությամբ սաղանդավոր Կախմասայինների նոր սերունդ է աճել Հայաստանում: Իմ կարծիքով Արմյանը աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսի գլխավոր հավակնորդներից մեկն է: Նա սկզբնախաղային լավ դասարարություն, սակայն կայան լայն մտածողություն ունի, աչի է ընկնում բարձր տեխնիկայով:

Արման Փաշիկյանը Եւրոպայից հաղթարձակ

Իրանում անցկացվող Կախմասային մրցաշարի 5-րդ տուրում Արման Փաշիկյանը Եւրոպայից հաղթարձակ՝ դասարարական մասնեց իրանցի Պոռյա Իրանին: Իսկ ահա Լեւոն Բաբաջանը 4 անընդմեջ հաղթանակներից հետո առաջին դասարարությունը կրեց իրանցի Սորբեզ Մահոբի հետ մրցախաղում:

5 տուրից հետո Փաշիկյանն ու Մահոբը 100 տոկոսանոց արդյունքով գլխավորում են աղյուսակը: Բաբաջանն ունի 4 միավոր: 6-րդ տուրում ուսարարական կենտրոնում կլինի առաջատարների մրցախաղը, որում Փաշիկյանը խաղալու է սեւ գույնի խաղափառերով:

Կանանց մրցաշարում հաջող է հանդես գալիս Արման Փաշիկյանի կինը՝ Մարիա Կուրսովան, որը 4 տուրից հետո 3,5 միավորով 4 Կախմասայիններից հետո գլխավորում է աղյուսակը: Կուրսովան մրցաշարը սկսեց իրանցիներ Բիսա Բազանիի, Կիմիա Մուրադիի եւ Դոսա Դեախաբանիի նկատմամբ տոնած հաղթանակներով, իսկ

4-րդ տուրում ոչ-ոքի խաղաց Կայետեհ Գիադերի հետ: Հետաքրքիր է, որ օտարազգիներից բացի Մարիա Կուրսովայից, Իրանի մրցաշարի 45 մասնակիցների թվում է միայն վրացի Սոֆիկո Խուպաշվիլին: Մնացած մասնակիցներն իրանցիներ են:

Հրանտ Մելիքյանը մոտեցավ առաջատարներին

Կախմասային «Աերնֆլոսի» մրցաշարի 7-րդ տուրը հաջող էր հայ Կախմասայինների համար, որոնք ուժեղագույնների խմբում հաղթանակներ տարան: Հրանտ Մելիքյանը հաղթեց Յաբա Բալոզին, Կարեն Գրիգորյանը դասարարական մասնեց Զանդա Սանդիկյանին, իսկ Վլադիմիր Զակոբյանն առավելության հասավ Եւան Դանե Մազանիի նկատմամբ:

7 տուրից հետո Մելիքյանը 5 միավորով հետադուր էր առաջատարներ Սաթեու Բաբաջանին եւ Պավել Ելյանովին, որոնք կեն միավոր ավելի ունեն: 4,5 միավորով Կարեն Գրիգորյանը

21-րդ տեղում է: Վլադիմիր Զակոբյանի օգտին 4 միավոր է գրանցված:

Ե խմբում Զովիկ Զայրադեյանն ու Զովիան Գաբուրյանը 5-ական միավորով լավագույն տեղում են: Հայրադեյանը հաղթեց Ռոման Օվեչկինին, Գաբուրյանը դասարարական մասնեց Սիխայի Սոչալային: 6,5 միավորով աղյուսակը գլխավորում է թուրք Եմրե Կանը:

Ը խմբի առաջատարներից մեկը՝ Արթուր Դարաբյոյանը 8-րդ տուրում առաջին դասարարությունը կրեց Գլեբ Արիբեկովի հետ մրցախաղում: Նա ունի 5,5 միավոր: Աղյուսակը 7 միավորով գլխավորում է Դմիտրի Սիխայովը:

«Ուլիսի» համոզիչ հաղթանակ

ՀՀ չեմպիոն «Ուլիս» Ունեկիում սուսագողական վերջին խաղը անցկացրեց: Ուլիսցիները խոսր՝ 3-0 հաճվով դասարարական մասնեցին Վրաստանի բարձրագույն խմբի առաջնության մասնակից «Մերանիին», որի հետ առաջին խաղում գրանցվել

էր ոչ-ոքի (1-1): «Ուլիսի» կազմում գլխավոր հեղինակներ դարձան Սամուել Զոկուր, Օրբելի Զամբարձունյանը եւ Արսեն Բալաբեկյանը, որը հասկ իրացրեց 11 մ հարվածը: Վաղը «Ուլիսը» կվերադառնա Հայաստան: